

УДК 811.512.161:378.147

ІГРОВІ МЕТОДИ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ МЕТИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кіндрась І.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри східних мов
Навчально-науковий центр мовної підготовки
Національної академії Служби безпеки України

Статтю присвячено проблемам досягнення лінгводидактичної мети формування лексичної компетентності турецької мови в здобувачів вищої освіти за допомогою ігрових методів навчання. У статті висвітлено результати дослідження аспектів цілепокладання в навчанні, зокрема, питання доцільності використання ігрових методів задля досягнення лінгводидактичної мети формування лексичної компетентності в здобувачів вищої освіти, які вивчають турецьку мову.

Ключові слова: цілепокладання, методи навчання, лексична компетентність, ігрові методи, турецька мова.

Статья посвящена проблемам достижения лингводидактической цели формирования лексической компетентности турецкого языка у соискателей высшего образования с помощью игровых методов обучения. В статье отражены результаты исследования аспектов целеполагания в обучении, в частности, вопрос о целесообразности использования игровых методов для достижения лингводидактической цели формирования лексической компетентности у соискателей высшего образования, изучающих турецкий язык.

Ключевые слова: целеполагание, методы обучения, лексическая компетентность, игровые методы, турецкий язык.

Kindras I.V. GAMING METHODS AS A WAY OF ACHIEVING THE LINGUODIDACTIC PURPOSE OF DEVELOPING TURKISH LEXICAL COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS

The article is devoted to the problems of achieving the linguodidactic purpose of developing the Turkish lexical competence of high school students through the use of gaming teaching methods. The article highlights the results of the research of the aspects of goal-setting in the study, in particular the question of the expediency of using gaming methods for achieving the linguodidactic goal of forming lexical competence of high school students, which are studying Turkish, were analyzed.

Key words: goal setting, teaching methods, lexical competence, gaming methods, Turkish.

Постановка проблеми. Оволодіння іноземною мовою (далі – ІМ) в сучасному освітньому просторі залишається актуальним, незважаючи на зростання рівня лінгвістичної освіти в Україні, Європі та світі, з розширенням мультикультурних зв'язків. Молодь досі потребує системних інновацій у сфері іноземної лінгводидактики, щоб втілювати свій особистісний потенціал у справу зміцнення зв'язків із багатьма зарубіжними країнами, працювати в установах та на підприємствах, що мають закордонних партнерів, реалізувати динамічні зміни й перетворення в політичному, соціально-економічному та культурному житті України, гідно представляти Батьківщину в міжнародному співтоваристві. Розвинуті культурні, наукові й економічні відносини між Україною та Туреччиною, галузеві контакти у сферах туризму, торгівлі, книговидавництва, журналістики зумовлюють потребу суспільства у фахівцях, які володіють турецькою мовою (далі – ТМ) не лише як засобом спілкування в повсякденному житті, а й як засобом професійної взаємодії співробіт-

ників, колег, партнерів. Однак навчання ТМ здобувачів вищої освіти (далі – ЗВО) – це не лише відповідь на міжкультурний запит, а й системний процес досягнення кінцевих та проміжних дидактичних цілей у формуванні компетентності фахівця, зокрема й лексичної.

Актуальність теми статті зумовлена необхідністю ефективної організації навчання з використанням новітніх прийомів формування лексичної компетентності ЗВО, які вивчають ТМ, спрямованих на досягнення визначених дидактичних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із теми дослідження свідчить про те, що проблема навчання іноземної лексики ніколи не залишалася поза увагою вітчизняних науковців. Її розробляють у таких напрямках: визначення лінгводидактичних принципів відбору активного (продуктивного) та пасивного (рецептивного) словника для різних вікових груп в умовах шкільного й вишівського навчання (В. Бухбіндер, Л. Василенко, С. Калініна, В. Кондратьєва, М. Латушкіна, І. Рахманов, В. Сокирко,

Л. Якушина та інші автори), способів рецептивного засвоєння іншомовної лексики для читання суспільно-політичних, науково-популярних, країнознавчих та художніх текстів (Н. Баранова, І. Фельснер, С. Фоломкина, Г. Харлов та інші вчені) і сприйняття їх змісту на слух (М. Базіна, Н. Бичкова, М. Вайсбурд та інші науковці); визначення форм запам'ятовування іншомовної лексики для її активного вживання в мовленні (М. Бураков, Ю. Гнаткевич, Б. Чуйков, О. Шапов та інші автори), методів репродуктивного й продуктивного засвоєння вільних та стійких словосполучень задля вдосконалення усно-мовленнєвих умінь (П. Гурвич, В. Коростельов, Ю. Кудряшов, З. Кузьменко, О. Стеценко, О. Тарнопольський, Н. Форкун та інші науковці).

Значний внесок у теорію й методику навчання ТМ як іноземної мови загалом та формування лексичних навичок студентів зокрема зробили деякі турецькі методисти: Ю. Доган (У. Doğan), О. Демірджан (Ц. Demircan), М. Гомлексіз (М. Gцmleksiz), А. Тарджан (А. Tarcan), Е. Ташдемір (Е. Taşdemir).

Зазначені дослідження розкривають основні методичні підходи до організації результативного навчання розуміння й уживання іншомовного лексичного матеріалу. Однак не розкривають питань доцільності використання методів і прийомів навчання лексики ТМ у вищій школі з огляду на процес дидактичного цілепокладання.

Вважаємо, що хоча методи формування лексичних навичок ЗВО та використання ігрових прийомів навчання іншомовної лексики й вивчали в методиці викладання ІМ, проте здебільшого матеріалом слугували європейські мови, а контингентом – учні середньої школи. Тому проблему цілепокладання й доцільності використання ігрових методів для формування лексичної компетентності ЗВО на заняттях ТМ розглядаємо вперше в системному зв'язку.

Постановка завдання. За узагальнену формулу дидактичного процесу ми беремо етапні стадії, що їх визначив С. Подмазін: орієнтація – цілепокладання – планування – організація – реалізація – контроль – корекція – оцінка [9, с. 162]. Метою статті є дослідження аспектів цілепокладання в навчанні, зокрема, шляхом визначення доцільності використання ігрових методів для досягнення лінгводидактичної мети формування лексичної компетентності ЗВО, які вивчають ТМ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальний процес завжди орієнтований на досягнення поставлених цілей. Мета є системоутворючим чинником підготов-

ки фахівців за освітніми програмами вищої професійної освіти, координуючи зв'язок усіх елементів програми: змісту, методів навчання, форми організації навчання, результату [5, с. 34]. Мета навчання ТМ так само є провідним компонентом навчальної програми та зумовлює вибір методів, засобів і прийомів навчання.

Відповідно до програми навчальної дисципліни «Практичний курс турецької мови» мета дисципліни полягає в **практичному оволодінні ЗВО ТМ** як засобом спілкування, а також в оволодінні ЗВО різними видами мовленнєвої діяльності та у вільному їх використанні в типових ситуаціях спілкування в межах тематик, пройдених за період вивчення дисципліни [10, с. 4]. Отже, *практична мета навчання ТМ, як і будь-якої іноземної мови*, полягає у формуванні в ЗВО іншомовної комунікативної компетентності в усіх видах мовленнєвої діяльності, яка забезпечувала б задоволення їхніх комунікативних потреб [2, с. 72].

У методиках навчання ІМ комунікативну компетентність розглядають як загальне поняття, що інтегрує цілу низку компетентностей: лінгвістичну, лінгвокраїнознавчу, комунікативну та інші (А. Бердичевський, Н. Гальскова, І. Бім, Ж. Вітлін та інші вчені), і формує здатність суб'єкта «до міжкультурної взаємодії та до використання мови, що вивчається, як інструмента цієї взаємодії» [2, с. 6].

Як зазначає І. Зимня, комунікативну компетентність розуміють як сформовану здатність людини виступати суб'єктом комунікативної діяльності спілкування [4], що також можна тлумачити як кінцеву мету процесу навчання.

Отже, формування у ЗВО, які вивчають ТМ, комунікативної компетентності, під якою розуміють здатність здійснювати спілкування засобами ТМ та застосовувати її як інструмент у діалозі культур, окреслимо як *основну* мету навчального процесу. Як *кінцеву* мету навчання ТМ, яке спрямоване на ефективне спілкування, оберемо оволодіння чотирма видами мовленнєвої діяльності: рецептивними, а саме аудіюванням і читанням, та продуктивними – говорінням і письмом, а також пов'язаними з ними трьома аспектами мови: лексикою, фонетикою, граматику [6, с. 31]. Узагальнити кінцеву мету можемо як сформовану комунікативну компетентність із ТМ.

Зауважимо, що умовою досягнення кінцевої мети є цілепокладання *проміжних* навчальних цілей. Однією з таких цілей встановлено достатній рівень лексичної компетентності студентів як важливого

складника іншомовної комунікативної компетентності загалом. Лексичну компетентність як складову частину комунікативної компетентності своєю чергою визначено в Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти як «знання і здатність використовувати мовний словниковий запас» [3, с. 110], тобто практичне застосування набутого теоретичного запасу.

Відтак постає проблема доцільного використання ігрових методів та прийомів формування лексичних навичок ЗВО, які вивчають ТМ, адже саме від їх адекватного вибору залежить формування комунікативної компетентності як кінцевої дидактичної мети за відсутності турецькомовного середовища. До того ж досягнення проміжної мети – успішне оволодіння лексичними одиницями (далі – ЛО) ТМ – так само зумовлене вибором методів навчання.

Як засвідчує практика, у ЗВО, які вивчають ТМ, виникають труднощі з накопиченням лексичного матеріалу, запам'ятовуванням великого набору одиниць за стислі строки. Більшість методистів вважають, що слова та словосполучення потрібно засвоювати не в ізольованому вигляді, а в єдності трьох аспектів: лексики, граматики та фонетики; натомість оволодіння іноземною лексикою можна розглядати як певну послідовність дій зі сприйняття ЛО, ознайомлення з їх змістовим складником, їх осмислення, запам'ятовування, а також набуття навичок вживання й розпізнавання ЛО в мовленні. Стислість термінів аудиторної роботи – найбільша перешкода на шляху до досягнення кінцевої навчальної мети. Наприклад, В. Бухбіндер вважає, що засвоєння лексики – процес тривалий, і кожна нова ЛО повинна «визріти» у свідомості студента, поступово «злитись» із його мисленням [1].

Ми додамо, що не менш шкідливою перешкодою є звичайне заучування слів, яке не може забезпечити формування високого рівня лексичної компетентності ЗВО, які вивчають ТМ. Щоб сформувати високий рівень лексичної компетентності, необхідне багаторазове повторення ЛО ТМ з обов'язковим контролем їх розуміння та введенням їх у комунікативну ситуацію. Крім того, потрібно постійно розширювати словниковий запас ЗВО та пам'ятати, що під час формування лексичної компетентності як проміжної мети навчання ТМ варто досягати також *загальноосвітніх цілей*. До прикладу, засвоюючи іншомовну лексику, ЗВО пізнає нові способи позначення понять, відомих йому з попереднього досвіду й закріплених рідною мовою. Перед ним розкриваються нові способи членування та позначення в

ТМ явищ довкілля за допомогою своєрідної мережі лексико-семантичних відношень, властивих цій мові. Ознайомлення з ЛО на позначення понять стимулює їх всебічне й глибоке осмислення, зокрема, за наявних чи не наявних порівнянь виучуваних ЛО з еквівалентними одиницями рідної мови. Подібні мисленнєві операції мають значну освітню цінність та повинні реалізовувати **освітню мету** навчання ТМ, яка полягає здебільшого в розширенні й поглибленні понять, які знайомі з попереднього досвіду [7, с. 162].

Отже, процес цілепокладання охоплює також освітньо-виховні цілі. **Розвивальну мету** навчання лексики ТМ потрібно реалізовувати шляхом введення в лексичний запас ЗВО нових слів, які відповідають ситуативному і тематичному напрямку висловлювання та допомагають досягнути комунікативних цілей, тобто дають змогу розвинути в студентів лексичну здогадку в інтересах навчання говоріння, читання й аудіювання ТМ [8, с. 11].

Виховної мети навчання лексики ТМ досягають шляхом введення в словниковий запас ЗВО стилістично забарвлених ЛО, які виховують позитивне ставлення до мови, культури та народу, мову якого вивчають [8, с. 12].

Досягнення зазначених цілей дає змогу реалізувати головну практичну **мету** – формування лексичної компетентності: рецептивне й репродуктивне оволодіння ЛО, усталеними та клішованими зворотами в процесі формування та розширення словникового запасу [8, с. 13]. Маючи таке надскладне завдання – досягнути навчальних і виховних цілей упродовж стислих термінів, – викладачі та ЗВО змушені використовувати методи й прийоми, що стимулюватимуть пізнавальний інтерес і дадуть змогу компенсувати нетривалу аудиторну роботу самостійною роботою та задоволенням пізнавального інтересу.

Для досягнення зазначених цілей ми пропонуємо систему ситуативних завдань і дидактичних ігор, які можуть бути пов'язані з майбутньою професійною діяльністю та допоможуть їм розв'язати майбутні комунікативні проблеми.

Дослідження в галузі психології та методики показали, що оволодіння лексичним матеріалом вимагає від ЗВО багаторазового його повторення, що створює своєю одноманітністю, а застосування ігрового методу навчання лексики сприяє створенню психологічної готовності до іншомовного спілкування та забезпечує природну необхідність багаторазового повторення лексичного матеріалу [12].

Ігрові методи роблять процес вивчення лексики цікавим. Окрім того, гра дає змогу використовувати новий матеріал у змодельованих ситуаціях спілкування: рольова гра забезпечить планування мовлення, змагальна гра обіцяє несподіванки, а отже, спонтанне мовлення. Розглядаючи приклади ігрових методів, застосування яких на занятті ТМ зробить процес засвоєння нової лексики цікавим, ми зупинимось лише на деяких із них, а саме на тих, які будуть доцільними для формування та вдосконалення лексичних навичок ЗВО в ситуаціях усного спілкування.

Ігровий метод № 1. Гра складається з двох етапів: на першому етапі ЗВО пишуть максимальну кількість слів із теми, а на другому складають діалоги із цими словами.

Такий ігровий метод сприяє реалізації розвивальної мети навчання ТМ, засвоєнню нових та повторенню вивчених раніше ЛО, а також формує вміння діалогічного мовлення. Окрім того, використовуючи такий метод, можемо досягти виховної мети навчання, формуючи культуру мовленнєвої поведінки в типових комунікативних ситуаціях.

Ігровий метод № 2. Під керівництвом викладача ЗВО розподілено на дві групи. Викладач пропонує групам бланки зі словами з теми (наприклад, слова з теми «Їжа та напої регіонів Туреччини»). Кожна група створює свій рецепт страви та робить його презентацію. «Незалежні експерти зі здорового харчування» оцінюють рецепти й висловлюють свою думку. Ще один приклад використання гри, яка передбачає роботу в групах, – гра, у якій викладач заготовлює «товар на продаж» у вигляді карток із написами. Завдання ЗВО – створити діалоги покупця й продавця, використовуючи лексику, запропоновану на картках.

Використання такого ігрового методу формування лексичної компетентності ЗВО дає змогу досягти і освітньої, і розвивальної, і виховної мети навчання ТМ. Відтак освітню мету можна реалізувати шляхом ознайомлення студентів із мовним способом позначення понять та сприяти їх всебічному осмисленню, зокрема, шляхом порівняння ЛО ТМ з еквівалентними одиницями рідної мови. Розвивальної мети досягають шляхом розвитку вмінь діалогічного й монологічного мовлення та фіксування правил побудови діалогів і монологів. Через створення умов реальних ситуацій спілкування та залучення ЗВО до комунікативної взаємодії в цих ситуаціях досягають виховної мети навчання, оскільки такі дії допомагають виховати мовлен-

нєву поведінку ЗВО в типових життєвих ситуаціях.

Ігровий метод № 3 «Відгадай слово». ЗВО поділено на команди. Викладач зачитує семантичну характеристику слова, завдання ЗВО – відгадати це слово та правильно його вимовити. Гра-змагання доцільна під час вивчення нової лексики, тому що дає змогу з'ясувати значення слів, підібрати синоніми до них. ЗВО зазвичай активні в грі, хоч і припускаються помилок у визначенні значень слів. У скрутних ситуаціях викладач виступає арбітром. Використовуючи такий ігровий метод на заняттях ТМ, досягаємо розвивальної мети навчання, оскільки за його допомогою розвивається лексична здогадка ЗВО в інтересах навчання інших видів мовленнєвої діяльності, а також досягається освітня мета навчання, адже відбувається розширення й поглиблення номенклатури понять, які знайомі ЗВО з їхнього досвіду.

Ігровий метод № 4. Ігрова ситуація складається з двох етапів. На першому етапі викладач роздає кожній парі ЗВО картки з активною лексикою. Завдання ЗВО – за допомогою запитань з'ясувати, у кого з групи є слова з теми, яку вивчають, на картках. На другому етапі гри ЗВО створюють діалоги в ролях, вживаючи розгадані слова.

Такий ігровий метод дає змогу не лише досягнути розвивальної мети навчання, а й опанувати правила ведення діалогу. Досягнення виховної мети реалізується у вмінні коректно спілкуватися, ввічливо відповідати, вживати етикетні формули.

Ігровий метод № 5. Під керівництвом викладача ЗВО поділено на дві групи. Викладач пропонує групам назвати якомога більше слів із теми, яку вивчають. Такий прийом дає змогу реалізувати переважно розвивальну мету навчання, актуалізувати мотив змагання, боротьби за першість.

Наша методика свідчить про те, що ігрові методи навчання дуже прості за своєю організацією та не вимагають спеціального обладнання. Однак ігрові методи мають значні переваги, допомагаючи викладачу досягати цілей і виконати поставлені завдання.

На початковому рівні навчання лексики ігрові методи полегшать запам'ятовування нових ЛО, а на завершальному допоможуть сформувати високий рівень лексичної компетентності ЗВО та досягнути кінцевої мети навчання ТМ – формування комунікативної компетентності.

Висновки з проведеного дослідження. Процес цілепокладання в навчанні ТМ є надзвичайно важливим, дидактичні цілі викладач має визначати спільно із ЗВО.

Різноманітність і необхідність цілей навчання ускладнює навчальний процес, оскільки змушує оптимізувати методики задля ефективного досягнення віх поставлених цілей. Як ми доводимо, ігрові методи є ефективними, адже в грі активізуються розумові процеси та зростає мотивація, стимулюється пізнавальний інтерес, а досягнення мети дає задоволення від процесу праці. Визначення основної, кінцевої та проміжних цілей, серед яких – формування лексичної компетентності ТМ, – необхідна складова частина методики навчання ЗВО. Чітке формулювання навчальних цілей зумовлює вибір оптимальних методів їх досягнення. Наші теоретичні узагальнення й практичний досвід доводять, що ігрові методи засвоєння лексики ТМ дають змогу охопити відразу декілька навчальних цілей і забезпечити прогрес у досягненні кінцевої мети – набуття комунікативної компетентності.

У статті запропоновано лише один із шляхів розв'язання деяких проблем процесу досягнення лінгводидактичних цілей ігровими методами у формуванні турецької лексичної компетентності ЗВО. Дослідження зв'язку дидактичного цілепокладання й ефективності інших навчальних методів є предметом наукового пошуку та подальших методичних інновацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бухбиндер В. Работа над лексикой. Основы методики преподавания иностранных языков. К.: Вища школа, 1986. С. 159–179.
2. Гальскова Н. Современная методика обучения иностранным языкам. М.: Аркти, 2004. 192 с.
3. Друзь Г. Раціоналізація процесу засвоєння іншомовної лексики. Рідна школа. 2002. № 1. С. 61–65.
4. Зимняя И. Психология обучения неродному языку. М.: Русский язык, 1989. 220 с.
5. Колесникова И., Долгина О. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. СПб.: Изд-во «Русско-Балтийский информационный центр «БЛИЦ»; Cambridge University Press, 2001. 224 с.
6. Мелёхина Е. Проблема целеполагания в обучении иностранным языкам для профессиональных целей. Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена. СПб., 2010. № 109/2010. С. 28–35.
7. Николаева С. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Николаева С. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. Іноземні мови. К.: Ленвіт, 2010. № 2. С. 11–17.
9. Подмазин С. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование. Запорожье: Просвіта, 2004. 246 с.
10. Підвойний В., Покровська І., Телешун К., Шавелашвілі Є., Нікітюк Т., Прима О. Програма навчальної дисципліни «Практичний курс турецької мови» для студентів напряму підготовки 6.020303 «Філологія», кластеру «Мова і література (східні мови): турецька мова і література». К.: Райдуга, 2013. 44 с.
11. Ходцева А. Формування іншомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей. Матеріали XX наукової конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та працівників відокремлених структурних підрозділів університету. К.: НТУ, 2014. С. 435.
12. Ягулов В. Психолого-педагогические основы личностно ориентированного обучения. Вестник Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Серия «Военно-специальные науки». 2000. № 2. С. 20–25.
13. Doğan Y. Dinleme Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2012. 128 s.